

ATT FRÄMJA DEMOKRATI OCH ÖVERVAKA VAL

Att stödja demokrati i hela världen är en fråga som EU prioriterar. Demokrati är fortfarande den enda styrelseform där människor tillåts förstå och förverkliga sina rättigheter fullt ut, och en avgörande faktor för utveckling och långsiktig stabilitet. Som den enda direktvalda EU-institutionen är Europaparlamentet särskilt angeläget om att främja demokrati.

RÄTTSLIG GRUND

- Artiklarna 2 och 21 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget).
- Artikel 205 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget).

POLITISKA RAMAR OCH REDSKAP

EU:s strategi för demokrati kompletterar unionens arbete för de mänskliga rättigheterna (se faktablad [5.4.1](#)). Arbetet är förankrat i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och andra internationella och regionala normer för mänskliga rättigheter, demokratiska institutioner och val. Sedan 2015 har EU även baserat sitt demokratistöd på Agenda 2030 för hållbar utveckling, särskilt mål 16 om ansvarsutkrävande och inkluderande institutioner med deltagandebaserat beslutsfattande och mål 10 om minskad ojämlikhet.

Den 17 november 2009 antog rådet slutsatser om demokratistöd i EU:s yttre förbindelser som angav huvuddragen i en ny strategi för demokratistöd genom ett landsspecifikt synsätt, större samordning och medverkan av alla berörda parter. I kommissionens agenda för förändring från 2011 underströks sedan vikten av att stödja mänskliga rättigheter, demokrati och god samhällsstyrning inom EU:s utvecklingspolitik. Efter upproren i arabländerna 2011 uppdaterade EU sin grannskapspolitik och antog en strategi baserad på principen ”mer för mer”, där unionens stöd kopplas till demokratisering och ”djupgående demokrati”. Incitament i form av olika ”morötter” – bland annat djupare ekonomisk integration, större ekonomiskt stöd, ökad rörlighet för människor och tillgång till EU:s inre marknad – erbjöds de länder som var villiga att genomföra politiska reformer.

EU:s åtagande att arbeta hårdare för att främja demokrati upprepades i den strategiska ram och handlingsplan för mänskliga rättigheter och demokrati som antogs av rådet (utrikes frågor) 2012. I handlingsplanen ingick en plan för en mer systematisk uppföljning av rapporterna från EU:s ([valobservatörsuppdrag](#)), så att hela valperioden kan stödjas. Den nya handlingsplanen för perioden 2015-2019, som antogs i juli 2015,

syftar till att integrera demokratistöd i flera mål. Handlingsplanen för 2020–2024 är nu under utveckling.

I sina slutsatser 2012 betonade rådet det civila samhällets roll: ”En grund för demokrati och hållbar utveckling: EU:s samarbete med det civila samhället på området yttre förbindelser”. I rådets slutsatser av den 19 juni 2017 om unionens samarbete med det civila samhället inom ramen för de yttre förbindelserna bekräftades EU:s åtagande att arbeta för ett starkt och motståndskraftigt civilsamhälle, som ett avgörande sätt att stödja god samhällsstyrning och rättsstatlighet i alla demokratier.

Flera delar av den politik EU utarbetat under årens lopp tar upp både mänskliga rättigheter och demokratiska principer. Detta inbegriper landspecifika strategier för mänskliga rättigheter och demokrati, där prioriteringar fastställs för de åtgärder och mål som EU ska sträva efter i partnerländerna, klausuler om mänskliga rättigheter och demokrati i internationella avtal, som gör det möjligt för EU att avbryta handel eller samarbete om ett land allvarligt kränker de mänskliga rättigheterna och de demokratiska principerna, och det europeiska instrumentet för demokrati och mänskliga rättigheter (EIDMR), som är ett strategiskt finansieringsinstrument (se nedan).

Valövervakning är ett centralt EU-verktyg för att stödja demokratisk utveckling i tredjeländer, främja mänskliga rättigheter och rättsstatsprincipen samt bidra till fredsbyggande och konfliktförebyggande insatser. EU:s långsiktiga valobservatörsuppdrag gör bedömningar av händelser under hela valprocessen. Observatörer som arbetar långsiktigt börjar vanligtvis arbeta två månader före valet, och de följer hela valprocessen fram till dess att det officiella resultatet tillkännages och överklagandeförfarandet är avslutat. Korttidsobservatörer övervakar själva valdagen och rösträkningen. Chefen för valobservatörsuppdraget är som regel en ledamot av Europaparlamentet. När uppdraget är fullbordat publicerar valobservatörsuppdraget en slutrapport med slutsatser och rekommendationer, som ger vägledning för valreformer och eventuellt framtida stöd från EU. Utöver valövervakning kan EU ge tekniskt och materiellt stöd till partnerländer, förbättra villkoren för demokratiska val, öka kapaciteten hos statliga och icke-statliga aktörer och stödja nödvändiga reformer med hänsyn tagen till hela valprocessen.

I oktober 2019 antog rådet slutsatser om demokrati, där principerna i dess slutsatser från 2009 bekräftas, samtidigt som det fastställdes nya utmaningar som EU snabbt och heltäckande behöver arbeta med genom sina yttre åtgärder. De problem man identifierat är bland annat att de demokratiska processerna och institutionerna undermineras, att förtroendet för institutioner och politiker är lågt, att det demokratiska utrymmet för det civila samhället krymper, att kränkningarna av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ökar och att uppgifter manipuleras med hjälp av online-teknik.

FINANSIERINGSINSTRUMENT

Att stödja mänskliga rättigheter, demokratiska reformer samt politiskt deltagande och politisk representation är huvuduppgiften för finansieringsinstrumentet för främjande av demokrati och mänskliga rättigheter i hela världen (EIDMR).

Detta finansieringsinstrument är specifikt utformat för dessa mål, och det finansierar projekt, program och EU:s valobservatörsuppdrag. Instrumentet ger även bidrag till organisationer i det civila samhället, icke-statliga organisationer och människorättsförsvarare.

Det europeiska granskingsinstrumentet ger ekonomiskt stöd till främjande av rättsstatlighet, politisk dialog och reformer, demokratisering, mångfald i medierna och valövervakning. Det civila samhällets aktörer i länderna i EU:s södra och östliga grannskap kan också få finansiering från granskingsfaciliteten för det civila samhället, avseende projekt, nätverk, utbildning och utbyte av bästa praxis.

Instrumentet för utvecklingssamarbete ger också ekonomiskt stöd. Även om det främsta målet för detta instrument är att utrota fattigdomen, syftar det också till att befästa och stödja demokratin i utvecklingsländer.

EU:s instrument som bidrar till stabilitet och fred kan under vissa omständigheter användas till stöd för demokratiska institutioner och civilsamhället.

Europeiska utvecklingsfonden (EUF) – som ligger utanför EU:s budget, men förvaltas av kommissionen – finansierar samarbete med länderna i Afrika, Västindien och Stillaohavsområdet. I likhet med instrumentet för utvecklingssamarbete är utvecklingsfonden inriktad på fattigdomsutrotning, men bidrar också till att befästa och stödja demokrati, rättsstatlighet och god samhällsstyrning.

Under 2018 lade kommissionen fram sitt förslag till externa finansieringsinstrument för perioden 2021–2027, som innebär att det europeiska instrumentet för demokrati och mänskliga rättigheter, det europeiska granskingsinstrumentet, instrumentet för utvecklingssamarbete, instrumentet som bidrar till stabilitet och fred och utvecklingsfonden slås samman i en enda förordning. Europaparlamentet [antog](#) sin ståndpunkt om förslaget vid första behandlingen den 27 mars 2019, med starkare hänvisningar till demokratistöd som ett mål för EU:s externa bistånd och krav på en högre finansieringsram för det tematiska programmet för mänskliga rättigheter och demokrati. Förhandlingar mellan institutionerna [pågår](#).

Det europeiska initiativet för demokrati inrättades 2012. Initiativet drivs självständigt som en privaträttslig stiftelse, som genom ett skräddarsytt ekonomiskt stöd på ett snabbt, flexibelt och obyråkratiskt sätt försöker stödja politiska aktörer och aktörer i civilsamhället som strävar efter demokratiska förändringar, med fokus på EU:s östra och södra grannskap. I stiftelsens styrelse ingår företrädare för EU:s medlemsstater och institutioner, däribland upp till nio ledamöter av Europaparlamentet, och andra sakkunniga.

EUROPAPARLAMENTETS ROLL

Europaparlamentet är den enda EU-institution som väljs direkt av unionens medborgare, och det är starkt engagerat i arbetet med att främja hållbara demokratier i världen. Parlamentet har framhållit detta åtagande i ett antal resolutioner. Varje år antar det en resolution om mänskliga rättigheter och demokrati i världen och EU:s politik på området, där man analyserar de viktigaste utmaningarna och resultaten av EU:s strategi för demokratistöd samt utfärdar rekommendationer för framtiden.

Europaparlamentet har också utvecklat en rad verktyg för att direkt engagera sig i [det globala demokratistödet](#). Parlamentet deltar kontinuerligt i valövervakningsverksamhet, och arbetar för att förbättra legitimiteten i nationella valprocesser och öka allmänhetens förtroende för skyddet av val och mänskliga rättigheter. Varje år skickar Europaparlamentet flera parlamentariska delegationer för att övervaka val eller folkomröstningar i tredjeländer. Europaparlamentet får besluta att skicka ut sådana delegationer med ledamöter för att övervaka val eller folkomröstningar på villkor att valen hålls på nationell nivå, att de nationella myndigheterna har inbjudit EU eller Europaparlamentet och att ett långsiktigt uppdrag finns på plats. Europaparlamentets delegationer är alltid integrerade i EU:s valobservatörsuppdrag eller långvariga uppdrag som sänds ut av kontoret för demokratiska institutioner och mänskliga rättigheter inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa. Europaparlamentet rådfrågas när EU:s valobservatörsuppdrag fastställs och planeras samt vid den senare uppföljningen.

På basis av sin övergripande strategi för demokratistöd kopplar Europaparlamentet valövervakning till kompletterande verksamhet, bland annat aktiviteter före valet och uppföljning av valet, insatser för mänskliga rättigheter och initiativ till stöd för det parlamentariska arbetet. Särskilt fokus läggs på utvidgningsländerna i sydöstra Europa och på grannskapsländerna. Europaparlamentet bistår olika parlament utanför EU:s gränser när det gäller att stärka deras institutionella kapacitet genom konferenser och seminarier, gemensamma utbildningsprogram och studiebesök för ledamöter och tjänstemän samt stipendier för personal från parlament utanför unionen. Det stöder partnerländernas parlament när det gäller att integrera mänskliga rättigheter i lagstiftningen och att knyta kontakter med det civila samhället. Parlamentet underlättar kapacitetsuppbyggnad för aktörer som arbetar för demokratiska förändringar, däribland människorättsförsvarare, och främjar mediefrihet och oberoende journalistik. Parlamentets [Sacharovpris för tankefrihet](#) och den verksamhet som bedrivs av Sacharovpristagarna är integrerade i denna strategi. Simone Veil-programmet är särskilt utformat för att stödja kvinnliga politiker och parlamentsledamöter. Europaparlamentet ger också stöd och sakkunskap inom medling och dialog, genom riktade insatser med partnerländernas parlament och internationella evenemang som fokuserar på medling och förebyggande av konflikter. [Programmet för unga politiska ledare](#) är ett av flaggskeppsinitiativen för att främja dialog och förståelse bland framtida ledare utanför EU och på så sätt bidra till att bygga upp förtroende och fred. I Europaparlamentets [resolution](#) om uppbyggnad av EU:s kapacitet för konfliktförebyggande och medling som antogs i mars 2019 erkänns vikten av medlings- och dialogprocesser och parlamentets roll i dem.

Gruppen för demokratistöd och valsamordning ger politisk vägledning kring Europaparlamentets olika aktiviteter och verksamhet. Denna grupp består av sexton personer som är ledamöter i Europaparlamentet, och den leds gemensamt av de två ledamöter som är ordförande för Europaparlamentets utrikes- respektive utvecklingsutskott. Gruppen för demokratistöd och valsamordning beslutar om Europaparlamentets valobservatörsuppdrag och antar [ett årligt arbetsprogram](#) för övrig verksamhet. Under 2020 bekräftades verksamhet för förstärkt demokratistöd för sex länder/regioner, nämligen Ukraina, Georgien, Moldavien, Tunisien, västra Balkan (som

en prioriterad region) och Panafrikanska parlamentet (som ett prioriterat regionalt parlament).

Marika Lerch
09/2020

